

Zdá se nám úplně přirozené, že kolem nás se střídají louky, lesy, pole a tvoří malebnou mozaiku krajiny. Také se nám zdá přirozené, že se v létě můžeme pokochat pohledem na rozkvetlé louky a vdechnout jejich vůni. V takové chvíli je důležité si uvědomit, že většina luk vznikla díky člověku. Ten kdysi dávno odstranil kousek lesa, na uvolněném prostranství se usadil a začal hospodařit. Pásl dobytek, sekal louky, udržoval vodní zdroje. S malou nadsázkou můžeme tedy říct, že bez jeho činnosti by na místě luk rostly lesy. K uchování lučních společenstev je tedy nutná péče člověka. Ty krásné barevné louky jsou výsledkem pravidelné, a toto slovo bych ráda zdůraznila, péče našich předků často trvajících dlouhá léta. Bohužel k jejich zániku stačí několik málo sezón bez ní.

Z předchozích řádků jasně vyplývá, že první z devíti základních skupin Katalogu, kterou zahájíme povídání o biotopech, bude skupina **T – Sekundární trávníky a vřesoviště** (Krkonoše 2/2005). Z této skupiny jsou na území Krkonoš nejvíce zastoupeny dvě základní jednotky T1 – Louky a pastviny a T2 – Smilkové trávníky. Společně pokrývají kolem 6 tisíc hektarů. V tomto čísle se však budeme věnovat jenom „nečvachtavým“ loukám. Všechno, co si máčí kořínky ve vodě, odsuneme do povídání v dalším čísle časopisu.

T1 – LOUKY A PASTVINY

V rámci této základní jednotky bylo na území Krkonoš zaznamenáno šest podjednotek. Nejčastěji zastoupeným typem lučních společenstev jsou **mezofilní ovsíkové louky**, označovány kódem T1.1. Do této podjednotky patří louky, které se hojně vyskytují v celém podhůří Krkonoš, zejména v ochranném pásmu národního parku a částečně i v jeho 3. zóně. Jsou to louky, které určitě zná každý z vás. Převládají v nich vysoké trávy, mezi kterými dominuje ovsík vyvýšený, podle kterého tento typ luk také dostal své jméno. Z dalších hojně se vyskytujících trav zde můžeme nalézt např. lipnici luční, srhu laločnatou nebo kostřavu luční. Z „lépe poznatelných“ kytek bude určitě známa kopretina bílá, zvonek rozkladitý, jetel luční, pryskyřník prudký a další. Na loukách, které se v dnešní době pravidelně kosí, můžeme takhle napočítat i víc než 40 druhů. Takto druhově bohaté louky se většinou vyskytují v zahradách nebo sadech, poblíž lidských obydlí nebo přímo v intravilánech sídel. Ve východních Krkonoších je to například okolí obcí Rudník, Bolkov a Javorník. V západních Krkonoších je koncentrace kvalitních ovsíkových luk v porovnání s východní částí vyšší a nejvíce se objevují v okolí obcí Františkov, Rokytnice nad Jizerou, Stromkovice nebo Benecko. Zachovalé louky lze také najít i v těsném okolí města Vrchlabí. Nemůžeme však ztratit ani rozsáhlé plochy luk patřících zemědělským družstvům. Na jedné straně se zde dají objevit druhy pocházející ze směsí používaných k přisívání luk (např. jilek, bojíněk, psárka), ale na straně druhé je zde i dostatek druhů původně patřících do společenstva ovsíkových luk.

Druhou nejčastěji se vyskytující podjednotkou Katalogu na území Krkonoš jsou **horské trojštětové louky** s kódem T1.2. Těžiště výskytu mají v polohách kolem 550 – 800 m n. m. a vyskytují se rovnoměrně od západu na východ Krkonoš. Nejvyšší koncentrace trojštětových luk nalezneme opět v okolí lidských sídel ve vyšších polohách ochranného pásma a ve třetí zóně národního parku. Nejlépe zachované porosty se nalézají např. ve Skleňarovicích, Albeřicích, Lysečínách, Velké Úpě, Rokytnici n. Jizerou. Pro lai-

Horská trojštětová louka, nahoře – ovsíková louka

VIERA HORÁKOVÁ, ANDREA MORAVCOVÁ

Procházka po loukách I.

ka jsou louky patřící do T1.2 obtížněji rozeznatelné od předchozí podjednotky T1.1, ovsíkových luk. Tak jako v předchozím typu luk i tady je hojnost travin, ale v jiném poměru a druhovém zastoupení. Ovsík v těchto loukách už najdeme jen stěží a vysokostébelné porosty se pozvolna mění na středně vzrůstavá společenstva luk s hojným psinečkem obecným, bojínkem švýcarským nebo lipnicí široolistou. A samozřejmě trojštětím žlutavým, podle kterého tento typ luk dostal své jméno. Kromě zelené barvy travin v louce nalezneme spoustu jiných barev. Zářivě bílé kvetoucí řeřišničník Halleřův, žlutě kvetoucí škardu čertkusolistou nebo tmavě červenou silenku dvoudomou. Fialová barva velkých květů kakostu lesního zase dobře ladí s růžovou barvou rdesna hadího kořene. Zkrátka, v době plného květu je taková louka pastvou pro oči.

Nepatrně je na území Krkonoš zastoupena další podjednotka Katalogu. Jsou to **poháňkové pastviny** označené kódem T1.3. Vegetace blížící se poháňkovým pastvinám je vyvinuta zejména ve východní části Krkonoš. Porost pastvin je nízký, zapojený a opět zde dominují trávy, psineček obecný, poháňka hřebenitá nebo jilek vytrvalý. Vegetace pastvin je pravidelně narušována okusem dobytka, a proto z bylin zde nalezneme jenom ty, které jsou to schopné snášet. Patří k nim dobře známá sedmikráska chudobka, světlík lékařský nebo jitrocel větší. Je možné, že pastvin bude přibývat vzhledem k zvyšování chovu skotu.

T2 – SMILKOVÉ TRÁVNÍKY

Smilkové trávníky T2 se v Krkonoších vyvinuly zejména v souvislosti s kolonizací Krkonoš v době budního hospodaření. Známe je také pod jménem horské květnaté louky.

Podjednotka **subalpínských smilkových trávníků T2.1** je vzácně zastoupena kolem alpské hranice lesa. Původním stanovištěm subalpínských smilkových trávníků jsou kary Krkonoš. S příchodem člověka do hor a následným obhospodařováním lučních enkláv sousedících s hranicí lesa vznikly podmínky k rozvoji subalpínských smilkových trávníků i na místech mimo původní stanoviště. Často se tak jedná o porosty, které nahra-

dily vykáčené smrčiny a odstraněnou kleč. Subalpínské smilkové trávníky jsou druhově velmi bohaté. Z bylin zde můžeme nalézt např. mochnu zlatou, prasetník jednoborný, jestřábník alpský, lněnku alpskou nebo velmi vzácný hořec panonský. Na jaře určitě nelze přehlédnout krásný koniklec bílý a naopak na podzim hořec tolitovitý, bylinu natolik spjatou s Krkonošemi, že se stala i součástí znaku Správy KRNP. Byliny jsou nejčastěji provázeny smilkou tuhou a metličkou křivolakou, které dotváří hustý kožich smilkových trávníků.

Horské smilkové trávníky s alpskými druhy s kódem T2.2 jsou zastoupené na území ČR pouze v Krkonoších. Jejich původ souvisí s odlesňováním Krkonoš, zejména během budního hospodářství v 17. až 19. století, kdy horské smilkové trávníky vznikly jako náhradní společenstva po smrčinách a acidofilních bučinách. Plošně jde o velmi rozsáhlé porosty, které nalezneme na celém území národního parku. Pokud se zaměříme na druhy, které můžeme v této podjednotce nalézt, zjistíme, že se zde prolínají druhy subalpínské, jež sestoupily do nižších nadmořských výšek, s druhy nížinnými, které naopak vystoupily výš. To vytvořilo zajímavé promíchané společenstvo rostlin vzácných i hojně se vyskytujících. Společně tvoří krásné barevné louky vázané na enklávy kolem horských bud, kolem kterých ještě funguje pravidelná péče o louky. Na takových enklávách v porostech horských smilkových trávníků objevíme prhu arniku, pětiprstku žežulník, violku sudetskou, kýchavici Lobelovu a mnohé další druhy. Samozřejmě i tady základem louky jsou trávy smilka tuhá, kostřava červená nebo psineček obecný. Z bylin však nesmíme opomenout zvonek český. Nejčastěji ho objevíme právě v smilkových trávnících. Tento druh je zařazený do seznamu cévnatých rostlin přílohy II. Směrnice o stanovištích. Tomuto i ostatním druhům z tohoto seznamu budeme věnovat zvláštní povídání v některém z dalších čísel časopisu.

Třetí podjednotkou ze skupiny T2 jsou **podhorské a horské smilkové trávníky bez jalovce T2.3B**. Jsou to krátkostébelné smilkové louky vázané na kyselé substráty a tvoří náhradní společenstva po bučinách a částečně i po smrčinách. V Krkonoších se v současnosti objevují jenom vzácně a nevyskytují se ve svém typickém složení (např. ve srovnání se

Šumavou). Kdysi byly porosty pravděpodobně mnohem hojnější, ale jejich úbytek nastal i díky umělému zvyšování živin v prostředí v 70. a 80. letech. Dnes najdeme fragmenty zejména na oksylených lemech lesních porostů, jejichž ekologie je silně závislá na intenzitě hospodářských zásahů (kosení, pastvy, hnojení).

Jak je vidět, podjednotky skupiny T2 patří k jedinečným částem našeho přírodního prostředí. Tento význam podporuje i systém Natury 2002 a řadí je k prioritním typům stanovišť (Krkonoše 2/2005).

OSTATNÍ – T3, T4, T8

Vegetace **suchých trávníků** formace T3 je na území Krkonoš doložena pouze na jednom místě v ochranném pásmu, v lomu Peklo mezi Horním Lánovem a Černým Dolem. Z této jednotky jsou zde udávány **šírokolisté suché trávníky T3.4C, T3.4D** a **acidofilní suché trávníky T3.5B**. Nejedná se o typické porosty suchých trávníků, jak je popisuje Katalog z teplých částí ČR. Pouze zvláštní lokální podmínky (opuštěný lom a okraj aktivního lomu s jižní orientací) umožnily rozvoj vegetace, která se přiblížila této jednotce. Nicméně je to pro území našich nejvyšších hor zvláštnost, jež určitě stojí za zmínku.

Vegetace **mezofilních bylinných lemů T4.2** je na území Krkonoš zastoupena jenom velmi sporadicky. Ze známých druhů se v lemech objevuje třešalka skvrnitá, jahodník obecný nebo dobromysl obecná. Tato vegetace je silně ohrožena zarůstáním dřevinami.

Výskyt **sekundárních podhorských a horských vřesovišť T8.2B** je nejčastěji zaznamenán na opuštěných loukách, ale také v několika případech na sjezdovkách roztroušeně po celém území Krkonoš. Mimo druhy, které patří mezi hojně (vřes obecný, brusnice borůvka), můžeme zde nalézt i druhy silně ohrožené, mezi které patří i nenápadní zástupci rodu plavuník.

CO LOUKA POTŘEBUJE?

Asi každý ze čtenářů ví, že pro zachování kvalitních luk s pestrou druhovou skladbou rostlin je nutné sečení nebo pastva. Nejlepším způsobem hos-

podání je kombinace pastvy a sečení s odklizením biomasy. Pokud se louka pouze seče, potřebuje také jednou za několik let přihnout. V Krkonoších měla tradiční pastva krav a koz. Hospodářsky se využívaly i ty nejvyšší polohy Krkonoš nad horní hranicí lesa. Kolem bud se rozkládaly zpravidla tři zóny luk s různou intenzitou hospodaření. Nejblíže k budě ležela tzv. travní zahrada, na níž se porost kosil dvakrát až třikrát ročně. Sklizeň trávy zde byla poměrně vysoká díky hnojení a zavlažování. Druhá zóna byla druhově nejbohatší. A to nejen díky pravidelnému kosení a spásání, ale také přihnováním. Třetí zónu tvořila jednou za dva i více let kosená a nehnojená seniště.

V současnosti můžeme mnohem častěji potkat na zdejších loukách ovce. Tato změna je způsobena současnou situací v zemědělství. Stavy koz jsou v dnešní době u nás nízké a jejich chov je relativně náročný na ošetřování. Kam se poděly krávy, bez kterých si dřívější hospodáři nedokázali představit život? Dnes se mnohem více využívají masná plemena skotu, která jsou velká a těžká a je problém s jejich dopravou do vyšších poloh na sezonní pastvu. Proto se skot využívá zejména v podhůří, kde je možnost celoročního ustájení.

Jaké zvíře je tedy nejlepší pro údržbu luk? Na tuto otázku asi neexistuje jednoznačná odpověď. Pokud bychom chtěli pouze udržet bezlesí, bylo by jedno, jaké zvíře se pase. Pokud ale máme udržet druhově bohaté louky, to už je, jak ukážou následující řádky, složitější. Každé zvíře si totiž vybírá jiné rostliny. Nejméně vybíravý je skot. Ovce spásá porost dokonale při zemi, ale už je více vybíravá. Koza si také umí vybrat, ale na rozdíl od ovce spásá porost více nad zemí a spase i kvetoucí trávy. Také si velmi ráda zpěstří jídelniček listy a lýkem stromů a keřů, což je obzvláště výhodné, pokud chceme omezit růst náletových dřevin. Kůň je při své velikosti mnohem více selektivní oproti skotu. Dokáže však vypást porost až k zemi, podobně jako ovce.

V posledních letech začali hospodáři louky mulčovat. Na základě výsledků výzkumu, který probíhal v Krkonoších, se mulčování nejevilo jako vhodný tip péče o kvalitní porosty, protože zde poté dochází k ubývání druhové bohatosti. Mulčování je vhodné použít pouze v případech, když je porost velmi degradován a mulčování může odstartovat zlepšení jeho kvality.

JAK ZACHOVAT LOUKY?

Jednou z priorit Krkonošského národního parku, která vychází z plánu péče, je zachování bezlesí a údržba druhově bohatých horských luk. Hlavním zdrojem financí od MŽP, který je zajímavý pro hospodáře na území národního parku, je **Program péče o krajinu (PPK)**. Tyto peníze vyčleněné z rozpočtu MŽP rozděljuje přímo Správa KRNPAP na základě podaných žádostí, které také přijímá Správa KRNPAP.

Z PPK se financuje nejen údržba luk, ale také mnoho jiných aktivit, např. prořezávka stromů na zarostlých loukách nebo likvidace invazivních druhů. Finance z PPK na údržbu luk se vydávají pravidelně od roku 1996. Dnes si o tyto dotace může zažádat každý, kdo na území Krkonošského národního parku seče nebo pase na trvalém travním porostu o výměře minimálně 0,5 ha. Na běžnou údržbu trvalých travních porostů byla v loňském roce vyčleněna dotace ve výši 3 500 Kč/ha.

Od roku 2000 vypsala Správa KRNPAP z Programu péče o krajinu speciální dotační program **Péče o květnaté horské louky Krkonoš**. Do tohoto programu jsou vybrány některé luční enklávy, které nebyly dlouhodobě obhospodařovány, např. Klínové Boudy, Lahrový Boudy, Přední a Zadní Rennerovky, Sagasserovy Boudy, Modrý důl, Stúlniční Boudy, Malé Tippetovy Boudy, Richterovy Boudy, Rýchory, Dvoračky. Díky dlouhé absenci hospodaření se na těchto enklávách druhově složení lučního porostu změnilo natolik, že znovu začít je velice obtížné. Proto je, podle stavu porostů enkláv, v tomto programu nabízená částka 5 000 až 15 000 Kč/ha. I přes to, že je tento program zemědělcům nabídnut již čtvrtým rokem, stále jsou některé enklávy volné.

Smilková louka

foto M. Hejman, J. Štursa, J. Zahradníková